

Руслан ГОРЧИНСЬКИЙ

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти 1-го року навчання спеціальності 231 «Соціальна робота» факультет психології, соціальної роботи та спеціальної освіти Київського столичного університету імені Б. Грінченка
ORCID 0000-0001-7156-5904

НЕУПЕРЕДЖЕНЕ СТАВЛЕННЯ ДО ДИТИНИ, (ЙМОВІРНО) ПОСТРАЖДАЛОЇ ВІД ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

Практична діяльність фахівців соціальної сфери за напрямом роботи з дітьми, постраждалими від домашнього насильства (у тому числі ймовірного), регламентується такими основними нормативними актами, як Закон України № 2671-VIII від 17.01.2019 р. «Про соціальні послуги», Закон України № 2558-III від 21.06.2001 р. «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю», Закон України № 2866-IV від 08.09.2005 р. «Про забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків» та Закон України № 2229-VIII від 07.12.2017 р. «Про запобігання і протидію домашньому насильству». Останній чітко визначає статус постраждалої від домашнього насильства дитини як особи до 18 років, яка або зазнала будь-яких проявів домашнього насильства, або стала свідком (очевидцем) таких дій [4]. Дане визначення значно розширює можливості для оперативної допомоги та забезпечення своєчасного захисту для постраждалої дитини [1]. Адже спеціаліст не має на власний розсуд визначати, чи зазнавала безпосередньо дитина будь-яких проявів насильства, чи тільки спостерігала за ним/дізналась про акт насильства. Для процесу надання соціальної підтримки фахівцю вистачає первинної інформації – щодо дитини або в присутності дитини відбувся акт насильства. Така інформація є достатньою підставою для оперативного втручання щодо конкретної дитини. І джерелом інформаційного повідомлення цілком може бути власне дитина.

Серед основних засад, на яких ґрунтується діяльність суб'єктів за напрямом запобігання та протидії домашньому насильству, у тому числі стосовно дітей, визначені повага та неупереджене ставлення до (ймовірно) постраждалої особи [4]. Дотримання цієї засади вимагає від всіх фахівців, які контактують із постраждалими особами, обов'язково сповідувати такі принципи, як відсутність упереджень, недопущення дискримінації та стигматизації. Якщо дитина повідомляє про ситуацію вчинення насильства, спеціаліст має невідкладно відреагувати і забезпечити як захист для даної дитини (у відповідності до власних повноважень та до вимог Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання і протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі [5]), так і потрібну підтримку – в першу чергу, емоційну. І зробити це професійно, без будь-яких упереджень, не стигматизуючи і не дискримінуючи дитину за будь-якою ознакою.

Типовим видом упереджень щодо постраждалої дитини є перекладання провини за акт насильства власне на дитину. Мовляв, дитина не слухалась/не виконувала певне прохання – значить, вона сама винна у сплеску агресії зі сторони дорослого. Або ж хлопець чи дівчина, які одягнули відвертий або нетиповий для свого гендеру одяг (дівчина у темних кольорах і вільному спортивному покрої або хлопець у рожевому чи з блискітками), особисто спровокували насильницьку поведінку з боку «адептів традиційних цінностей». Проте ані перший з наведених прикладів, ані другий в жодному разі не виправдовують насильницьких дій. Навпаки, такі патерни поведінки тільки обтяжують провину кривдника – адже в одному випадку чітко ідентифікується домашнє насильство, а у другому – гендерно зумовлене.

Ще одним розповсюдженим упередженням, що стає перешкодою на шляху до оперативного реагування і надання вчасної допомоги дитини, є можливе переконання спеціаліста у тому, що дитина каже неправду. Дитина бреше, адже «добрий та люблячий дорослий» просто не міг її скривдити. Дитина просто вигадує, фантазує дану ситуацію, а на правду ніякого насильства не відбувалось.

Часто подібні висновки підсилює позитивний образ ймовірного кривдника у суспільстві – якщо людина має визнаний соціальний статус, значить вона апріорі не може бути кривдником. Проте приклади реальних кримінальних та адміністративних справ доводять зворотне.

Також причиною ненадання вчасної допомоги або ж просто не звертання уваги на сигнал дитини про ймовірне насильство є відмінність власних життєвих позицій дорослого і визнаних законодавством понять щодо насильства. Завдяки ратифікація Україною Стамбульської конвенції [6] та прийняттю відповідного законодавства багато соціальних норм, які вважались прийнятними 30-40 років тому, на сьогодні цілком підпадають під визначення «домашнє насильство»[2, 3]. Тобто, якщо у кінці ХХ сторіччя покарання із застосуванням фізичної сили сприймалися як виключно сімейні питання, то наразі це – фізичне насильство. Якщо постійні словесні образи по відношенню до дитини виправдовувалися «моральним загартуванням», то наразі це – психологічне насильство. Квінтесенцією цього переліку є трансформація суспільної свідомості від норми «Б'є – значить любить» до установки «Б'є – значить сяде!». Проте якщо на законодавчому рівні подібні дії стосовно дитини і визначені як насильницькі, то у суспільному сприйнятті іноді вважаються нормою.

Отож, фахівцям, які контактують з дітьми, а особливо спеціалістам соціальної сфери, варто будувати будь-яку взаємодію із дітьми, що є (ймовірно) постраждалими від домашнього насильства, виключно на засадах:

- довіри до слів дитини;
- відсутності дискримінації та стигматизації;
- сповідання загально визначених норм щодо поняття насильства та насильницької поведінки.

І тоді кожна дитина, яка потребує підтримки і захисту, знайде в обличчі фахівця соціальної сфери свого безпечного дорослого та з його допомогою зможе розірвати коло насильства.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Актуальні питання соціальної роботи : навч. посіб. / О. Денисюк та ін. ; ред.: О. Епель, Т. Лях, І. Силантьєва. Ужгород : РІК-У, 2023. 420 с. URL: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/47338/>.
2. Лях Т., Спіріна Т., Клішевич Н. Соціальна профілактика сімейного неблагополуччя в територіальній громаді. *Social Work and Education*. 2022. Т. 9. № 2. С. 245–255. URL: <https://doi.org/10.25128/2520-6230.22.2>
3. Скіпальська Г. Б., Лях Т. Л., & Клішевич Н. А. Жінки, які постраждали від насильства, як об'єкт соціальної роботи. *Ввічливість. Humanitas*. 2021. № 5. С. 82–89.
4. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 07.12.2017 р. № 2229-VIII : станом на 31 груд. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text> (дата звернення: 15.04.2024).
5. Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі : Постанова Каб. Міністрів України від 22.08.2018 р. № 658 : станом на 28 берез. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/658-2018-п#Text> (дата звернення: 15.04.2024).
6. Про ратифікацію Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами : Закон України від 20.06.2022 р. № 2319-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2319-20#Text> (дата звернення: 15.04.2024).